

SVIJET MLADIH: IZAZOV ZA CRKVU I DRUŠTVO

Mislav Stjepan Žebec*

UDK 316.6:268-053.6

262:374.3-053.6

Pregledni članak

Primljeno 10/2008

Sažetak

Rad u svojem prvom dijelu analizira pravno, demografsko i psihološko određenje mladih u Hrvatskoj, s ciljem preciznoga upoznavanja ciljne populacije te problematizira gornju granicu mladenaštva. Pravno gledano, dobne granice populacije mladih nisu jednoznačno određene i kronološki se povećavaju. Sažeta demografska analiza ukazuje na nepovoljno postojeće stanje i trendove u populaciji mladih definiranih s dobi od 15 do 29 godina. Razvojno-psihološke teorije i spoznaje ne prepoznaju jedinstvenu populaciju mladih te razlikuju adolescente od mladih odraslih osoba. U cilju sagledavanja i uvažavanja svih relevantnih čimbenika i zahtjeva u radu s mladima, nastoji se sažeto prikazati najvažnije osobitosti adolescencije i mlade/rane odrasle dobi temeljem spoznaja standardne razvojno-psihološke literature: biološke/tjelesne, intelektualne, moralne, emocionalne, socijalne i ličnosti u užem smislu. Uvažavajući sastavnice određenja mladih i njihove razvojne osobitosti pokušava se definirati uspješan rad s mladima, navode njegove pretpostavke te iznose neka specifična iskustva suvremenoga rada s mladima u okviru Crkve (opća vrijednosna primjerenost kršćanstva za rad s mladima, nedostatnost osobne inicijative mladih u društveno usmjerenim angažmanima, važna uloga duhovnika koji radi s mladima, važnost poznavanja službenih društvenih okvira rada s mladima). Konačno, analizira se važnost poznavanja društvenih okvira rada s mladima za bavljenje tom populacijom unutar Crkve te se sugeriraju konkretne smjernice za razvoj tih

* Dr. sc. Mislav Stjepan Žebec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Marulićev trg 19/1, 10000 Zagreb, Hrvatska.

djelatnosti, ali i za poboljšanje ukupne perspektive mladih u društvu, temeljem mogućnosti kojima raspolaže Crkva.

Ključne riječi: *pravno i psihološko određenje mladih, hrvatska demografska slika mladih, razvojna psihologija, adolescencija, mlado/rano odraslo doba, iskustvo rada s mladima, Crkva.*

Uvod

Pokazati da je svijet mladih izazov za Crkvu i društvo moguće je gotovo sa svih disciplinarnih diskursa društvenih znanosti i humanistike (demografije, prava, sociologije, psihologije, filozofije, pedagogije, antropologije, teologije, povijesti, umjetnosti, komunikologije) te medicine i bilo bi nerealno očekivati od jednoga izlaganja da pruži takav sveobuhvatan prikaz, a da istovremeno ne bude površan. Stoga je ovaj prikaz te teme ograničen poglavito na psihologijski diskurs, temeljen najviše na spoznajama iz razvojne psihologije i dodatno »poduprt« pravnim i demografskim činjenicama te osobnim iskustvom organiziranoga rada s mladima u Crkvi. Ova vrsta ograđivanja potrebna je ne samo zbog metodološke korektnosti (vezane prvenstveno uz ispravno tumačenje općenitosti iznesenih nalaza), već i kao svojevrsan poziv Crkvi i društvu da u svoje bavljenje zahtjevnom populacijom mladih uključi stručnjake iz svih navedenih disciplina, ako ne želi činiti veće pogriješke u su-projektiranju svoje budućnosti.

Koristeći spomenuti diskurs, u izlaganju ove teme nastojalo se sažeto prikazati i problematizirati nekoliko njenih bitnih sastavnica: (1) pravno, demografsko i psihološko određenje mladih u Republici Hrvatskoj; (2) složenost mladenačkoga doba u suvremenom društvu, navođenjem bioloških, intelektualnih i moralnih posebnosti te posebnosti ličnosti, emocija, socijalnih odnosa i problema u ponašanju mladih; (3) određenje uspješnoga rada s mladima ilustrirano osobnim iskustvom rada s mladima u Crkvi; (4) društvene okvire i moguću perspektivu organiziranoga rada s mladima unutar Crkve.

Svijet mladih promatran s ovog relativno ograničenog diskursa vjerojatno sadrži još niz dimenzija koje bi bilo vrijedno analizirati (vjerojatno i na različitim razinama stručnosti), no prikazani sadržaj predstavlja svojevrsan »destilat« autorovih stručnih znanja i osobnoga iskustva u radu s mladima koji je s njegova gledišta procijenjen kao koristan osobama koje se u Hrvatskoj bave mladima.

1. Tko su mladi u Republici Hrvatskoj – pravno, demografski i psihološki?

1. 1. *Pravno određenje mladih*

Razmatrajući nekoliko relevantnih zakona i službenih dokumenata Republike Hrvatske može se reći da mladi u hrvatskoj državi nisu jednoznačno definirani. Naime, u Zakonu o savjetima mladih¹, u Članku 3. kaže se da su mladi, u smislu toga Zakona, osobe u dobi od 15. do 29. godina života. Ta definicija usklađena je s onom u Nacionalnom programu djelovanja za mlade iz 2003. godine², koji nije zakonski akt, ali jest relevantan državni dokument koji bi trebao biti usklađen sa zakonima Republike Hrvatske, a koji s najviše državne razine određuje skrb za mlade. Prema tom programu mladi se također definiraju kao osobe u dobi od 15 do 29 godina života. No, dva ranija zakonska akta ne potvrđuju navedeno dobno određenje mladih: Zakon o sudovima za mladež, sa svojim izmjenama i dopunama³, te pravo glasovanja određeno Ustavom Republike Hrvatske⁴. Naime, prema Članku 2. Zakona o sudovima za mladež, mladi su osobe u dobi do nenavršene 21 godine života, dok Ustav Republike Hrvatske u Članku 45. implicitno spušta gornju granicu mladosti na postizanje punoljetnosti s 18 godina, kada pojedinac svojim biračkim pravom postaje zreo za suodgovornost u odlučivanju o vlastitoj državi.

Usporedba ovih zakonskih akata i službenih dokumenata Republike Hrvatske ne ukazuje samo na pravnu nejasnoću u poimanju mladih, već i na dvije zanimljive činjenice.

Prva problematizira odnos pojmova »mladosti« i »zrelosti«. Naime, Ustav Republike Hrvatske ne pravi nikakvu razliku između osamnaestogodišnjaka i pedesetogodišnjaka u pogledu odlučivanja o vlastitoj državi i time jasno implicira da je osamnaestogodišnjak zreo za sudjelovanje u jednom od najvažnijih vidova života svoje zajednice, dok sve mlade osobe nisu. Slično tomu, Zakon o sudovima za mladež ne pravi nikakvu razliku između dvadesetjednogodišnjaka i pedesetogodišnjaka u pogledu primjene kaznenoga prava i time jasno ukazuje

¹ »Narodne novine«, br. 23/2007

² A. DULČIĆ, (ured.), *Nacionalni program djelovanja za mlade*, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 2003., str. 11.

³ »Narodne novine«, br. 111/1997, 27/1998, 12/2002

⁴ »Narodne novine«, br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/2000, 124/2000 – pročišćeni tekst te broj 28/2001

da je dvadesetjednogodišnjak zreo za preuzimanje pune odgovornosti za sve svoje postupke koji ugrožavaju život zajednice, dok mlade osobe to nisu. Ova dva akta, a posebice Zakon o sudovima za mladež, dosta snažno sugeriraju da mladost prestaje tamo gdje počinje zrelost, dok dva suvremenija akta – Zakon o savjetima mladih i Nacionalni program djelovanja za mlade – svojim dobno određenjem mladosti (od 15 do 29 godina) opovrgavaju takvo tumačenje odnosa »mladosti« i »zrelosti«. Ako se u obzir uzme činjenica da je Zakon o savjetima mladih donesen u cilju aktivnijega uključivanja mladih u javni život jedinica lokalne odnosno područne (regionalne) samouprave, a Nacionalni program djelovanja za mlade u cilju stvaranja socijalnih, obrazovnih, odgojnih, kulturnih, materijalnih i ostalih uvjeta za trajnu dobrobit mladih te njihovo aktivno, potpuno i odgovorno sudjelovanje u društvenoj zajednici, onda se može zaključiti sljedeće: hrvatska država smatra da osobe između 21. i 29. godine života jesu zrele za potpuno preuzimanje kaznene odgovornosti za svoje postupke i za političko suodlučivanje o budućnosti svoje zemlje, ali nisu zrele, ili pak nisu u ravnopravnom položaju za aktivno, potpuno i odgovorno sudjelovanje u društvenoj zajednici (posebice onoj lokalnoj) pa zato trebaju dodatnu potporu i pravne okvire za takvo sudjelovanje. Objektivna je činjenica da dio mladih do 25. godine života, zbog visokoga obrazovanja i financijske nesamostalnosti, vjerojatno nije u ravnopravnom položaju aktivnoga sudjelovanja u društvenoj zajednici, no isto tako je objektivna činjenica da oni čine manji dio populacije mladih (jer, kao što će kasnije biti pokazano, manje od 7% stanovnika od 15 do 29 godina starosti ima završenu višu školu, ili fakultet/akademiju), tako da argument neravnopravnosti nije dovoljno uvjerljiv. Pored toga, za osobe od 25 do 29 godina starosti teško je naći argumente o neravnopravnom položaju u odnosu na stariju populaciju (štoviše, prema mnogim psihičkim osobinama oni su u prednosti u odnosu na starije, a posebice stoga jer veći dio njih nema roditeljske obveze) pa je opravdano postaviti pitanje zbog čega Zakon o savjetima mladih i Nacionalni program djelovanja za mlade uključuje taj dobni raspon stanovnika (od 25 do 29 godina starosti) u populaciju mladih? To pitanje postaje vjerojatno još opravdanije kad se u obzir uzme činjenica da dobno određenje mladih na razini institucija Ujedinjenih naroda, Europske unije i nacionalnih institucija drugih zemalja uglavnom podrazumijeva raspon od 15. do 24. godine života⁵.

Druga zanimljiva činjenica, koja proizlazi iz usporedbe navedenih akata i pripadnih dobno određenja mladih, jest da se gornja granica mladosti pomiče

⁵ Usp. A. DULČIĆ (ured.), *nav. djelo*, str. 11.

kronološki: 18 godina u Ustavu Republike Hrvatske (usvojeno 1990.), 21 godina u Zakonu o sudovima za mladež (usvojeno 1997.) te 29 godina u Nacionalnom programu djelovanja za mlade (usvojeno 2003.) i Zakonu o savjetima mladih (usvojeno 2007.).

Uvažavanjem navedenih dviju intrigirajućih činjenica o pravnom određenju mladih u Republici Hrvatskoj, na kraju se čini logičnim postaviti sljedeće pitanje: zbog čega od 1990. na ovamo jača tendencija sustavnoga pomicanja gornje granice zakonskoga određenja mladih i koliko je ona opravdana za društvo, ali i za Crkvu? Odgovor na ovo pitanje smislenije je dati nakon kratkoga prikaza demografskoga i psihološkoga određenja mladih, koji stvara širu sliku te populacije i nudi dodatne argumente.

1. 2. Elementi demografske slike mladih u Republici Hrvatskoj kao elementi njihova određenja

U hrvatskoj demografskoj literaturi mladi se iz populacije ne izdvajaju kao zasebna cjelina te se u svim dostupnim popisima stanovništva – iz 2001.⁶, iz 1991.⁷ iz 1981.⁸ i iz 1971.⁹ godine - mogu naći samo statistički podatci o stanovništvu podijeljenom u dobne skupine od 5 godina (primjerice 15-19 godina, 20-24 godine, 25-29 godina, i slično). Iz tih razloga u sažetom demografskom prikazu mladih u Hrvatskoj potrebno je spojiti podatke dviju, ili triju skupina, ovisno o tome hoćemo li mlade dobno definirati od 15 do 24 godine, ili od 15 do 29 godina. Premda je dobno određenje mladih od 15 do 29 godina barem djelomice dvojbena, na ovom mjestu korisno ga je preuzeti upravo zato da bi se razmatranje provedeno na toj populaciji moglo usporediti s onim navedenim u Nacionalnom programu djelovanja za mlade (koji koristi to dobno određenje) i time dodatno sagledati opravdanost takvog određenja mladih.

⁶ Podatak preuzet sa www.dzs.hr, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po gradovima/općinama, popis 2001.* Datum preuzimanja: 5. 9. 2008. (11h)

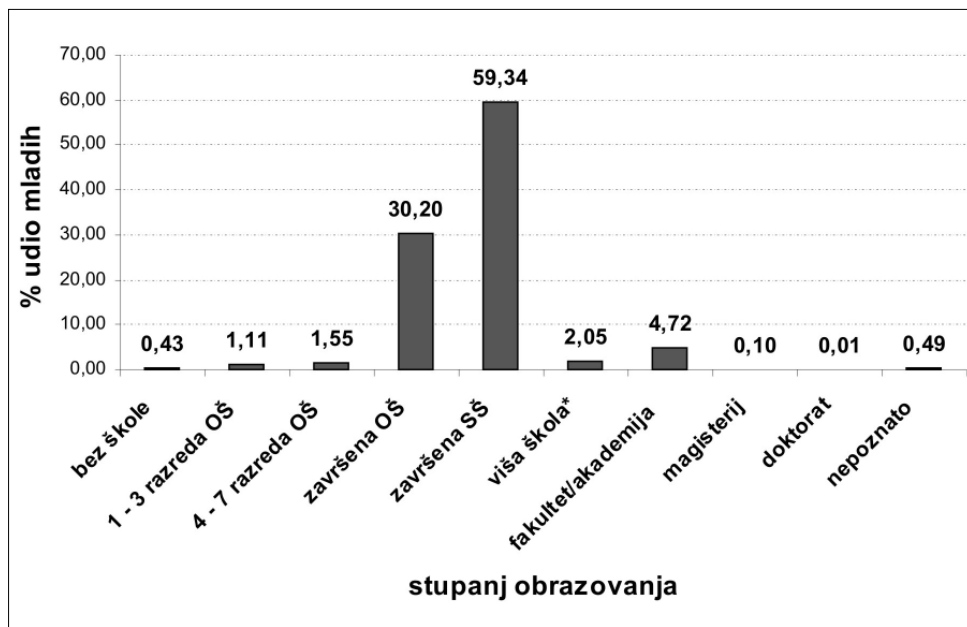
⁷ REPUBLIKA HRVATSKA, DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 1991.: Stanovništvo prema školskoj spremi, pismenosti i spolu*, Zagreb, 1994.

⁸ SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA, REPUBLIČKI ZAVOD ZA STATISTIKU, *Popis stanovništva 1981., Tablogrami*, Zagreb, 1983.

⁹ SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, SAVEZNI ZAVOD ZA STATISTIKU, *Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo: pismenost i školovanost*, Beograd, 1974.

Ako dakle, preuzmemo dobno određenje mladih od 15 do 29 godina, onda prema zadnjem popisu stanovništva¹⁰ u Republici Hrvatskoj žive 898.734 mlade osobe, što čini 20,25% ukupnoga stanovništva. Ove brojke zapravo su samo dobra procjena stvarnoga broja mladih u Hrvatskoj danas (7 godina nakon popisa) i prilična je vjerojatnost da su one zapravo manje. Naime, od 1953. godine (tadašnja Socijalistička Republika Hrvatska) do danas udio mladoga stanovništva u cjelokupnoj populaciji sustavno opada s 27,73% na današnjih 20,25%¹¹ i uvažavajući taj trend (pod pretpostavkom da nije učinjena neka radikalna intervencija u demografskoj politici koja bi pokazala vrlo brz učinak) moguće je da je udio mladih 2008. još manji. Koristeći tu ogradu, iz popisa stanovništva 2001. godine, možemo izvesti i današnju obrazovnu strukturu mladih prikazanu na Grafičkom prikazu 1., a koju je nužno uvažiti prilikom razmatranja sustavnoga rada s mladima.

Grafički prikaz 1. Raspodjela mladih u Republici Hrvatskoj s obzirom na stupanj obrazovanja, izražena u postotcima.

¹⁰ Usp. podatak preuzet s: www.dzs.hr, *Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po gradovima/općinama, popis 2001.*

¹¹ A. DULČIĆ (ured.), *nav. djelo*, str. 13.

Uvidom u raspodjelu mladih s obzirom na stupanj obrazovanja evidentno je da je najveći dio njih (59,34%) ima završenu srednju školu, a zatim osnovnu školu (30,20%), dok svega nešto manje od 7% ima više, ili visoko obrazovanje. Ako se u obzir uzme da je 2001. godine prosječni postotak visoko obrazovanih u Europskoj Uniji bio oko 25%, onda se može zaključiti da je postojeća obrazovna struktura mladih u Hrvatskoj nepovoljna za razvojnu perspektivu našega društva, ali i za samu mladež. Naime, zbog stalnoga osuvremenjivanja strukture zanimanja, ali i dinamičnih promjena na tržištu rada, zahtijeva se sve viši stupanj obrazovanja, što potvrđuje i podatak da se (dijelom i zbog nepovoljne obrazovne strukture) postotak nezaposlenosti mladih od 1984. godine nije smanjio (već se, naprotiv, u nekim razdobljima i povećao)¹². Pored toga, ovakva struktura obrazovanja mladih, posebice u urbanim sredinama, dovodi do njihovih smanjenih kompetencija za obrazovanje, pa čak i odgoj djece jer te dvije roditeljske uloge u suvremenom društvu postaju sve zahtjevnije, kako zbog sve zahtjevnijih obrazovnih programa, tako i zbog sve raznolikije ponude sadržaja od kojih mnogi mogu štetno djelovati na razvoj mladih ako se površno shvate i uz pojašnjenje ne selekcioniraju od strane roditelja. Mali postotak visoko obrazovanih mladih u Hrvatskoj dovodi i do njihovih smanjenih mogućnosti kompetentnoga sudjelovanja u razvoju društva (bilo putem građanskih udruga, političkih stranaka, ili samostalnim angažiranjem u lokalnoj samoupravi) i pitanje je bi li hrvatska država više pridonijela aktivnijem i kvalitetnijem uključivanju mladih u javni život osnivanjem savjeta mladih (kao što to sada čini), ili uspostavljanjem mehanizama kojima bi veći postotak mladih završavao visoke škole? Naime, prema statističkim podacima iz akademske godine 2000./2001. (koja odgovara godini popisa stanovništva iz kojega su izvedeni ostali podaci korišteni u ovom radu), svega trećina upisanih studenata završava studij, a od toga njih 8% u roku¹³. Razloge za tako nizak postotak završavanja studija autori Nacionalnoga programa djelovanja za mlade iz 2003. godine vide pretežito u višestrukoj neprimjernosti sustava visokoga obrazovanja (slaba horizontalna prohodnost, problem izbora programa i kolegija, preopterećenost dodiplomskoga studija, nedostatan broj izbornih programa, nedovoljna interdisciplinarnost, nedostatnost sveučilišnoga kadra), a ni jedan ne pripisuju odnosu mladih prema studiranju. Koliko je takva argumentacija valjana, djelomično govore podatci sa Sveučilišta u Zagrebu (najvećega sveučilišta u Hrvatskoj) iz akademske

¹² *Isto.*

¹³ *Isto*, str. 16.

godine 2006./2007., u kojoj bi se barem donekle trebali vidjeti efekti reforme sveučilišta, potaknute studiranjem prema Bolonjskoj deklaraciji (dvije godine nakon njena uvođenja), a koji ispravljaju najveći broj uzroka nezavršavanju studija navedenih od autora Nacionalnoga programa djelovanja za mlade. Naime, temeljem omjera broja diplomiranih i broja novo upisanih studenata te godine procijenjena je gornja granica prosječnoga postotka završavanja studija, koja iznosi 61%¹⁴. Temeljem toga podatka može se reći da neprimjerenost sustava visokoga obrazovanja jest donekle odgovorna za nizak postotak završavanja studija, ali još uvijek visok postotak te odgovornosti može se pripisati samom studentu.

Konačno, nepovoljna obrazovna struktura mladih čini tu populaciju više podložnom informacijskim manipulacijama u javnosti koje mlade osobe nerijetko usmjere sadržajima, vrijednosnim opredjeljenjima, stavovima i konkretnim životnim izborima koji su naizgled napredni (navodni liberalizam, humanizam i suvremenost), a zapravo sugeriraju suptilnu ovisnost o dotičnim sadržajima i dugoročno mogu ugroziti dostojanstvo ljudske osobe te održivost društvene zajednice. Načini pristranoga informacijskog usmjeravanja mladih sežu od selektivnoga prikazivanja događaja u sredstvima javnoga priopćavanja (novine, radio, televizija, internet) do površnoga, ili pristranoga prikazivanja znanstvenih i stručnih činjenica u različitim publikacijama, edukacijama, javnim raspravama, ili internetskim forumima.

Jedna od demografskih značajki mladih, koja ima vitalne implikacije kako za kasniju populaciju mladih, tako i za održivost hrvatskoga društva, jest sve kasnije sklapanje braka, sve veći postotak mladih osoba koje nisu sklopile brak i sve češći (premda ne puno češći) razvodi brakova¹⁵. Kada se toj značajki pridoda već spomenuti trend sustavnoga opadanja udjela mladih u cjelokupnoj hrvatskoj populaciji (od 1953. na ovamo), onda se opravdano može reći da hrvatska nacija sustavno stari, što kao izravnu posljedicu ima smanjenje fertilno sposobnoga i radno-aktivnoga stanovništva koje se skrbi za sve veći postotak uzdržavanoga stanovništva starije dobi.

Navedeni elementi demografske slike mladih u Hrvatskoj više ukazuju na tamnu, nego na svijetlu perspektivu te populacije, no oni na ovom mjestu nisu

¹⁴M. KOVAČEVIĆ, D. MAVRIĆ (ured.), *Izviješće o radu Sveučilišta u Zagrebu u akademskoj godini 2006./2007.*, Sveučilišni vjesnik, Vol. LIV. (Posebno izdanje), Sveučilište u Zagrebu, 2008.

¹⁵A. DULČIĆ, (ured.), *nav. djelo*, str. 13.

navedeni zbog svojevrsnoga samosažaljenja već kao empirijski argument koji se mora uvažiti u svim raspravama o održivosti i razvoju hrvatskoga društva te dobrobiti mladih. Na takve rasprave, a posebice konkretne korake za ostvarenje svjetlije perspektive mladih, pozvani su svi relevantni društveni subjekti u Hrvatskoj, uključujući i Crkvu.

1. 3. Psihološko određenje mladih

Unutar psihologijske znanosti, vjerojatno najmjerodavnije određenje mladenaštva, ili nekog drugog životnoga razdoblja dano je u sklopu razvojne psihologije. Uvidom u standardne udžbenike razvojne psihologije¹⁶ može se izvesti zaključak da se neko životno razdoblje ne određuje administrativno kao dobni raspon unutar kojeg se nalaze sve osobe iz tog životnog razdoblja (a izvan njega ni jedna), već se prvenstveno određuje specifičnim sklopom osobina i ponašanja svojstvenim za to razdoblje i dopušta da pojedinci u ponešto različitoj dobi usvajaju i napuštaju taj sklop. Drugim riječima, psihologijska definicija ranoga djetinjstva, srednjega djetinjstva, adolescencije ili nekog drugog životnoga razdoblja nastoji uvažiti interindividualne razlike u sazrijevanju pojedinca kroz nekoliko različitih dimenzija osobnosti, premda te razlike, empirijski gledano, nisu velike i ipak se uspijeva relativno precizno odrediti dobne granice razvojno specifičnih sklopova osobina i ponašanja. No, važna osobitost standardne razvojno-psihologijske literature u određenju mladenaštva (prethodno administrativno definirano granicom 15 do 29 godina) jest činjenica da ono nije određeno s jednim, nego s dva specifična sklopa osobina i ponašanja: (1) adolescencijom i (2) ranom/mladom odraslo dobi. Naime, populacija u dobi od 15 do 29 godina, koja se u suvremenom hrvatskom zakonodavstvu i nacionalnim programima sve češće naziva »mladi«, prema razvojno-psihologijskim standardima predstavlja zapravo adolescente i mlade odrasle osobe. Pri tomu se adolescencija određuje kao razvojno razdoblje od 11, ili 13 godina (ovisno o spolu)¹⁷ do 19, ili 20 godina, a mlado/rano odraslo doba kao razvojno razdoblje od 21 do 35, ili 40 godina (ovisno o autorima). Razlog zbog kojega razvojna

¹⁶Ti udžbenici su: (1) D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *Human Development (5th Edition)*, McGraw-Hill, Inc., New York, 1992.; (2) J. W. VANDER ZANDEN, *Human Development (5th Edition)*, McGraw-Hill, Inc., New York, 1993.; (3) J. W. SANTROCK, *Life-Span Development (Fifth Edition)*, WCB Brown & Benchmark Publishers, Madison (USA), 1995.; (4) L. E. BERK, *Psihologija cjeloživotnoga razvoja (Prijevod 3. izdanja)*. Naklada »Slap«, Jastrebarsko, 2008.

¹⁷Iz svih navedenih razvojno-psihologijskim izvora vidljivo je da djevojčice prosječno dvije godine ranije od dječaka ulaze u pubertet, koji predstavlja prvu fazu adolescencije.

psihologija zapravo ne definira populaciju mladih, već jasno razlikuje adolescente od mladih odraslih osoba, upravo su bitne razlike između specifičnoga sklopa osobina i ponašanja tih dviju skupina. Konkretno, osobine tjelesnoga, kognitivnoga, moralnoga, emocionalnoga i socijalnoga funkcioniranja te razvoja ličnosti u adolescenciji i ranom/mladom odraslom dobu toliko su različite da te dvije skupine ne predstavljaju istu populaciju. Ovakvo ne-određenje mladih u razvojnoj psihologiji navodi nas na pitanje koliko je administrativno određenje mladih od 15 do 29 godina prirodno? Pored toga, kada se u obzir uzme činjenica da su dominantne odrednice mladog/ranog odraslog doba razvoj profesionalne karijere, stvaranje obitelji, preuzimanje odgovornih uloga u zajednici i vrh zdravstvenoga stanja s početkom laganoga pada, onda se nemogućnost i nezrelost za preuzimanje potpune odgovornosti za svoje postupke – kao temeljna odrednica administrativnoga određenja mladih (15 do 29 godina) – zapravo ne odnosi na mlado/rano odraslo doba i jasno sugerira da se gornja granica mladosti spusti prema adolescenciji.

Što zaključiti o tomu tko su mladi u Republici Hrvatskoj? Temeljem nalaza prethodne analize može se reći da, od osnutka Republike Hrvatske pa naovamo, mladi su populacija koja se »pravno povećava«, a demografski smanjuje. Pored toga, suvremene tendencije dobnog određenja mladih od 15 do 29 godina starosti uvelike relativiziraju zrelost kao temeljnu razliku mladosti i odrasloga doba jer obuhvaća populaciju koja je, pravno i psihološki, istovremeno zrela i nezrela. Autori Nacionalnoga programa djelovanja za mlade 2003. godine uzroke produljenja mladenaštva vide u produljenju procesa obrazovanja, otežanim uvjetima za prvo i stalno zapošljavanje, otežanim uvjetima pristupa materijalnim dobrima te u marginalizaciji mladih u procesima odlučivanja¹⁸. Temeljem navedenih demografskih podataka relevantnih za razdoblje Nacionalnoga programa djelovanja za mlade, nekonzistentnosti pravnoga određenja mladih, odstupanja od psiholoških granica zrelosti i uvidom u aktualnu neravnotežu između viška radne snage u nekim zanimanjima i manjka radne snage u drugim zanimanjima na hrvatskom tržištu rada (pri čemu višak radne snage predstavljaju većinom starije osobe, a ne mladi), teško se složiti s punom važnošću tih uzroka. Pored toga, potrebno je razmisliti kakvu poruku mladima odašilje državna politika koja nastoji produljiti mladenaštvo na razdoblje od ukupno 15 godina. Moguća posljedica takve poruke stalno je odgađanje preuzimanja odgovornosti za svoje profesionalne postupke (između ostaloga i za uspjeh u obrazovanju koje ad-

¹⁸ A. DULČIĆ (ured.), *nav. djelo*, str. 13.-14.

ministrativno predstavlja zanimanje studenta), za zasnivanje radnoga odnosa, ulaska u brak, kao i dugotrajno navikavanje na stil života u kojemu je osigurana potpora roditelja i subvencije države te dominira ostvarenje osobnih ciljeva i zamjetna usmjerenost na slobodno vrijeme, zabavu i potrošačke aktivnosti. U tomu kontekstu mladi u Hrvatskoj predstavljaju populaciju s kojom treba puno odgojno raditi ako se želi stvoriti održivi broj zrelih odraslih osoba.

2. Psihološki prikaz osobitosti i izazova mladenaštva

Da bi se donekle razumio svijet mladih, potrebno je sagledati barem osnovne tjelesne, intelektualne, emocionalne i moralne osobitosti, kao i osobitosti vezane uz osobnost, socijalne odnose i probleme adolescenata i mladih odraslih osoba, sukladno njihovoj psihološkom određenju. Razlog za obuhvaćanje mladih odraslih osoba (pored adolescenata) u tom sagledavanju jest dvojak: (1) studentska populacija do 24 godine starosti obuhvaćena je u kategoriji mladih odraslih osoba, a nju je uglavnom opravdano smatrati dijelom mladenaštva, (2) sažeti prikaz cjelokupnog mladog/ranog odrasloga doba koristan je radi uočavanja razlike u odnosu na adolescenciju i ilustriranja zbog čega mlade odrasle osobe, starije od 24 godine uglavnom nije opravdano smatrati mladima. Također je važno naglasiti da je psihološki prikaz osobitosti adolescencije i ranog/mladog odraslog doba koji slijedi, izrađen na standardnim udžbenicima razvojne psihologije, utemeljenim na istraživanjima u zemljama anglosaksonskoga govornog područja, jer su to dominantni udžbenici razvojne psihologije, te da u nekim segmentima postoje manje razlike u odnosu na opis adolescenata i mladih odraslih osoba u Hrvatskoj. Na ovom mjestu dobro je istaknuti da nema sveobuhvatnih udžbenika razvojne psihologije koji su utemeljeni na istraživanjima hrvatske populacije, pa čak ni sustavnih prikaza pojedinih dimenzija čovjekova razvoja (tjelesni, intelektualni, emocionalni, moralni, socijalni, osobnost), premda su neki uži segmenti života mladih sustavno istraživani u Hrvatskoj s različitih diskursa (samopoimanje¹⁹, vrijednosti i identitet²⁰,

¹⁹K. LACKOVIĆ-GRGIN, *Samopoimanje mladih*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1994.

²⁰Opširnije o toj problematici vidi u: (1) Z. RABOTEG-ŠARIĆ, J. ŠARIĆ, M. ZAJC, A study of values among adolescents: Assessing terminal and instrumental value systems and orientations, u: *Društvena istraživanja* 6 (1997.) 6, str. 775.-785.; (2) V. ŠAKIĆ, Sociopsihološka rasprava o socijalnom identitetu mladih, u: J. JELENIĆ (ured.), *Mladi u postmodernoj. Kamo idu mladi naraštaji?*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2002., str. 11.-30.; (3) V. B. MANDARIĆ, *Religiozni identitet zagrebačkih adolescenata*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2000.; (4) F. RADIN, *Vrijednosti mladih Hrvata*, u: V. ILIŠIN, – F. RADIN (ured.), *Mladi: problem, ili resurs*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 137.-155.

interesi, slobodno vrijeme i aktivno sudjelovanje u društvu²¹ te drugi). Jedini udžbenik koji obuhvaća veći dio mlade populacije i sadrži (pored istraživanja anglosaksonskih i razvijenih europskih zemalja) dio istraživanja na hrvatskoj populaciji jest »Psihologija adolescencije« od Lacković-Grgin²², no razvidno je da se ona bavi adolescencijom, a ne i ranom/mladom odraslom dobi.

2. 1. Biološke osobitosti adolescencije i ranog/mladog odrasloga doba

Prema nekim autorima²³ biološke promjene u adolescenciji, osim što razvijaju pojedinčev reproduktivni kapacitet, velikim su dijelom u funkciji postizanja neovisnosti od roditelja i u određenoj mjeri objašnjavaju čitav niz neprimjerenih ponašanja u mladenaštvu (izlaganje riziku, konzumiranje alkohola i droga, prekomjerno provođenje vremena s vršnjacima). One se mogu podijeliti u hormonalne, neuralne, tjelesne, motoričke i promjene prehrane. Hormonalne promjene obuhvaćaju prvenstveno pojačano lučenje hormona rasta u hipofizi te početak lučenja gonadotropnih hormona koji u spolnim stanicama stimuliraju lučenje ženskih (estrogen i progesteron) i muških (testosteron) spolnih hormona i time započinju radikalnu promjenu kako u tjelesnim osobinama adolescenata, tako i u njihovu ponašanje²⁴. U pogledu ponašanja može se reći da u određenoj mjeri utječu na nestabilnija čuvstvena stanja i ponešto češće negativne emocije, kao i na blago povećano antisocijalno ponašanje (prvenstveno kod mladića) i učestalije konflikte (posebice u situacijama psihološke separacije od roditelja²⁵). S hormonalnim promjenama usko su povezane neuralne promjene u mozgu adolescenata koje se mogu sažeti na: (1) mijelinizaciju i povezivanje neurona u prefrontalnom dijelu kore mozga, (2) opadanje broja sinapsi u

²¹ Opširnije o toj problematici vidi u: (1) V. ILIŠIN, Interesi i slobodno vrijeme mladih, u: V. ILIŠIN – F. RADIN (ured.), *Mladi uoči trećeg milenija*, IDIZ – Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 2002., str. 269.-302.; (2) V. ILIŠIN, Slobodno vrijeme i interesi mladih, u: V. ILIŠIN – F. RADIN (ured.) *Mladi: problem, ili resurs*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2007., str. 179.-199.; (3) V. ILIŠIN, Aktivno sudjelovanje mladih u društvu: pretpostavke, problemi i potencijali, u: V. ILIŠIN (ured.), *Mladi između želja i mogućnosti. Položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke županije*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2006., str. 235.-278.

²² K. LACKOVIĆ-GRGIN, *Psihologija adolescencije*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2006.

²³ L. P. SPEAR, The adolescent brain and age-related behavioral manifestations, u: *Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 24 (2000.), str. 417.-463.

²⁴ J. W. VANDER ZANDEN, *nav. djelo*, str. 356.-358.

²⁵ Vidi u: (1) L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 349-351.; (2) L. P. SPEAR, Neurobehavioral Changes in Adolescence, u: *Current Directions in Psychological Science* 9 (2000.) 4, str. 111.-114.

neo-korteksu, (3) strukturalne i funkcionalne promjene u limbičkom sustavu, (4) pojačano lučenje neurotransmitera dopamina. Zamjetan dio tih promjena povezan je upravo sa spomenutim nepoželjnim vidovima adolescentskoga ponašanja, kao što je povećano izlaganje riziku i konzumiranje alkohola i droge (koje u velikoj mjeri predstavlja loš način suočavanja sa stresom)²⁶. U pogledu tjelesnih promjena dominira nagli i asinkroni tjelesni rast koji dovodi do promijenjenih proporcija tijela, a ona pak do povećane motoričke nespretnosti. Pored rasta »u visinu« dolazi i do značajnoga povećanja mišićne mase kod dječaka te potkožnoga masnog tkiva kod djevojčica, koji bitno određuju samopoštovanje adolescenata²⁷. Kada se svemu tome dodaju povećane prehrambene potrebe (koje se često zadovoljavaju brzom i nezdravom hranom) te promjene u ritmu spavanja (koje uglavnom skraćuju vrijeme odmora i kao posljedicu često imaju pospanost u školi), onda se suočavamo s potpunom slikom puberteta kao prve faze adolescencije. U drugoj fazi adolescencije (nakon usklađivanja proporcija tijela) dolazi do značajnog motoričkoga razvoja i interesa za šport, ali i do nekih negativnih vidova ponašanja kao što su prerana spolna aktivnost sa svojim posljedicama (bolestima i maloljetničkim trudnoćama), povećana učestalost poremećaja prehrane (anoreksija i bulimija) te problemi s ovisnošću (cigarete, alkohol i narkotici).

Za razliku od adolescencije koja je obilježena naglim progresivnim korakom u čovjekovu fizičkom funkcioniranju, mlado/rano odraslo doba u tom pogledu već predstavlja početak regresije, odnosno starenja²⁸. Naime, tada započinje biološko starenje intenzivnijim odumiranjem tjelesnih stanica (kako uslijed potrošenosti dijelova DNA koji omogućuju daljnju diobu stanica, tako i uslijed kumulativnih učinaka vanjskih i unutarnjih slučajnih događaja koji oštećuju genski materijal i same stanice), ali i početkom degenerativnih promjena na razini tkiva i organa: smanjenje elastičnosti tjelesnoga vezivnog tkiva, postupno zatajivanje endokrinoga sustava (postupno smanjenje lučenja hormona rasta i spolnih hormona, primjerice, estrogena) i postupno opadanje funkcije imunološkoga sustava (koje za posljedicu ima veću podložnost infektivnim bolestima, povećani rizik za karcinom i degenerativne kardiovaskularne promjene). Navedene degenerativne promjene u razdoblju mladog odrasloga doba do-

²⁶L. P. SPEAR, *nav. djelo*, str. 111.-112.

²⁷Vidi u: (1) D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo*, str. 313.-315.; (2) J. W. VANDER ZANDEN, *nav. djelo*, str. 363.-365.

²⁸L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 412.

vode do stagnacije i postupnoga opadanja niza tjelesnih funkcija. Među prvima opadaju dišne funkcije (maksimalni vitalni kapacitet pluća opada od 25. godine nadalje), a ovisno o genetskim čimbenicima i prehrambenim navikama nerijetko ih slijedi pad kardiovaskularnoga sustava. S padom dišnih funkcija i pojavom eventualnih kardiovaskularnih problema, zbog lošijih uvjeta staničnoga metabolizma nužno se javlja pad motoričkih funkcija, koji je dodatno pojačan i spomenutim degenerativnim promjena mišićnoga tkiva. Navedeno opadanje imunološkoga sustava u mladoj odrasloj dobi prvenstveno je uzrokovano smanjenjem veličine i funkcije timusa, koje započinje već nakon tinejdžerske dobi. Konačno, između 20-te i 30-te godine starosti postupno počinju opadati i funkcionalna svojstva spolnih stanica pa je i to jedan od pokazatelja potpune zrelosti i laganoga početka starenja mladih odraslih osoba. Sve navedene degenerativne promjene, započete u ranoj/mladoj odrasloj dobi, zapravo su posljedica prirodnoga čovjekova cjeloživotnoga razvoja u optimalnim uvjetima života. No, kako vrlo mali postotak mladih odraslih osoba ima privilegiju živjeti i raditi u takvim uvjetima, onda su degenerativni procesi u mladoj odrasloj populaciji vjerojatno još intenzivniji. Primjeri životnih uvjeta, ili navika ponašanja koji izravno ubrzavaju navedene degenerativne procese jesu neprimjerena prehrana, nedostatna tjelovježba i fizička aktivnost, konzumiranje sredstava ovisnosti (cigarete, alkohol i narkotici), postupni porast broja spolnih partnera i neodgovornoga spolnog ponašanja, te porast izvora psihičkoga pritiska (kako u profesionalnoj, tako i u osobnoj sredini) ²⁹.

2. 2. *Intelektualne osobitosti adolescencije i ranog/mladog odrasloga doba*

U intelektualnom pogledu adolescencija je razdoblje u kojem se dovršavaju čovjekovi spoznajni kapaciteti i usvajaju obrasci prosuđivanja koji će se u kasnijim životnim razdobljima samo »dotjerivati« specifičnim iskustvom. Drugim riječima, u adolescenciji se čovjekov um razvija do te mjere da se može nositi s najzahtjevnijim intelektualnim sadržajima suvremenoga života, pri čemu svakako treba uvažavati interindividualne razlike u tim sposobnostima (konkretan su primjer istraživanja američke populacije sedamdesetih godina prošloga stoljeća koja su pokazala da, prema određenim kriterijima, 30% do 50% odraslih Amerikanaca nikada ne razvije spomenute kapacitete)³⁰. Dovođivanje

²⁹ Vidi u: (1) J. W. VANDER ZANDEN, *nav. djelo*, str. 435.-440.; (2) L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 420.-427.

³⁰ Usp. D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo*, str. 325.

razvoja spoznajnih kapaciteta počinje s postupnim usporavanjem rasta brzine obrade podataka³¹, kontrole obrade podataka (odnosno mehanizama pažnje) i kapaciteta radnoga pamćenja³², dok s druge strane dolazi do stalnoga povećanja strukture znanja i jačanja metakognicije (intelektualnih procesa kojima čovjek nadgleda, usmjerava i procjenjuje dosege vlastitih spoznajnih procesa u rješavanju bilo koje problemske situacije). Ti razvojni događaji preduvjet su za hipotetičko-deduktivno prosuđivanje koje čini ključni dio čovjekova apstraktnog mišljenja i bez kojeg se ne može zamisliti znanstveno prosuđivanje³³. Upravo pojava hipotetičko-deduktivnoga prosuđivanja, zajedno s pojavom propozicijskoga mišljenja (procjenjivanje logike verbalnih tvrdnji bez pozivanja na njihov sadržaj i usklađenost sa stvarnim svijetom) predstavlja temeljne odrednice faze formalnih operacija – zadnje faze Piagetove teorije kognitivnoga razvoja koja se događa u adolescenciji. Usvajanjem formalnih operacija, ili apstraktnoga mišljenja u adolescenciji, pored razvoja znanstvenoga prosuđivanja javlja se još niz posljedica u ponašanju adolescenata. Dolazi do znatnoga razvoja idealizma i kritičnosti uslijed kojega su mladi sposobni uočavati nelogičnosti i nepravde u postojećim društvenim zajednicama te zamišljati i zagovarati drugačije obiteljske, političke i moralne sustave. Povećava se njihova sklonost sučeljavanju i raspravama zbog kojih roditeljima treba puno vremena i energije da mlade uvjere da ih poslušaju u njihovim nalogima. Kao posljedica razvoja metakognicije raste samosvjesnost i usmjerenost na sebe, što može generirati uvjerenje mladih da su oni u središtu pažnje i zanimanja svih ostalih (zbog čega se često ponašaju kao na pozornici) te stvaranje preuveličanoga mišljenja o svojoj važnosti uslijed nesigurnosti o percepciji od strane drugih osoba (koje dovodi do preziranja rutinskih i uobičajenih sastavnica života i težnje prema posebnosti i jedinstvenosti)³⁴. S razvojem metakognicije raste i adolescentska sposobnost planiranja vlastitih obveza, no često im se događa osjećaj preplavljenosti mogućnostima koje im se pružaju, a koji značajno interferira s procesom planiranja

³¹ Podatak izveden iz slijedećih radova: (1) R. KAIL, Processing time declines exponentially during childhood and adolescence, u: *Developmental Psychology* 27 (1991.) 2, str. 259.-266.; (2) R. KAIL, T. A. SALTHOUSE, Processing speed as mental capacity, u: *Acta Psychologica* 86 (1994.), str. 199.-225.

³² Podatak izveden iz slijedećih radova: (1) A. DEMETRIOU, Toward a comprehensive theory: A three-level theory of the developing mind, u: A. DEMETRIOU, W. DOISE, C. VAN LIESHOUT (ured.), *Lifespan developmental psychology*, John Wiley & Sons Ltd, West Sussex, 1998.; (2) A. DEMETRIOU, C. CHRISTOU, G. SPANOUDIS, M. PLATSIDOU, The development of Mental Processing: Efficiency, Working Memory, and Thinking. Monographs of the Society for Research in *Child Development*, Serial No. 268, 67 (2002.) 1.

³³ Vidi u: (1) J. W. SANTROCK, *nav. djelo*, str. 351.-352.; (2) L. E. BERK, *nav. djelo*, 363.-367.

³⁴ Usp. L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 367.-368.

te se na kraju ne uspijeva donijeti odluka i izabrati mogućnost (što nerijetko dovodi do izbjegavanja donošenja odluka, ili pak do impulzivnoga ponašanja). Sva navedena ponašanja, zajedno s promjenom motivacije za obrazovanjem od intrinzične ka ekstrinzičnoj, mogu dovesti do pada postignuća u školovanju, pa čak i do njegova napuštanja. Nažalost, pri takvim problemima utjecaj roditelja manji je nego utjecaj vršnjaka.

Za razliku od adolescencije, u ranoj/mladoj odrasloj dobi intelektualne promjene manje su burne. S jedne strane spoznajni kapaciteti u vidu brzine i kontrole obrade podataka, radnoga pamćenja te sposobnosti rješavanja novih i nepoznatih problema (takozvana fluidna inteligencija) počinju stagnirati, a s odmicanjem mladoga odraslog doba i postupno opadati. S druge strane, opća i specifična znanja i vještine, zajedno s nekim vidovima metakognicije, postupno rastu te se sve bolje organiziraju u kognitivne strukture koje omogućavaju uspješniju prilagodbu mlade odrasle osobe sve većim zahtjevima profesionalnoga i osobnoga života (takozvana kristalizirana inteligencija). Specifična znanja, koja se u ovom razdoblju posebno povećavaju, stručna su znanja usvojena kroz studij, više škole, ili različite vidove stručnoga obrazovanja uz rad i ona su pretpostavka ne samo rješavanja redovitih profesionalnih problema, već i zrele kreativnosti koja omogućuje intenzivniji napredak društva³⁵. No, pored specifičnih stručnih znanja studij, odnosno visoko obrazovanje mijenja i neke druge osobine mladih: (1) oni sve više postaju svjesni da u nizu profesionalnih i životnih situacija nema jednoznačnih rješenja te njihovo prosuđivanje u velikoj mjeri postaje relativističko; (2) šire se njihovi interesi i vrijednosti, mijenjaju stavovi te dio vremena provode u kulturnim i filozofskim sadržajima; (3) razvija se osjetljivost za osobna prava i ljudsku dobrobit; (4) više se vremena provodi na sagledavanju i razumijevanju sebe, što ostavlja trag na samopoimanje i osjećaj osobnoga identiteta. Nažalost, velik postotak mladih ne završava studij (što nije samo hrvatski problem, već je jasno prisutan, primjerice i u SAD-u)³⁶. Puno prisutnija pojava mlade odrasle dobi od studijskog iskustva jest izbor zanimanja i njegove dvojbe. Premda je danas tržište rada prilično fleksibilno, a mogućnosti prekvalifikacija bitno dostupnije, odabir zanimanja u znatnoj mjeri određuje veći dio života i stoga mladi u tom procesu prolaze različite faze pod utjecajem različitih čimbenika (od pristupa informacijama o zanimanjima do ličnosti,

³⁵ Vidi u: (1) *Isto*, str. 433.-434.; (2) J. W. SANTROCK, *nav. djelo*, str. 424.-425.

³⁶ Vidi u: (1) D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo*, str. 388.-389.; (2) J. W. VANDER ZANDEN, *nav. djelo*, str. 428.; (3) L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 436.

obiteljskih utjecaja te utjecaja nastavnika i društvenih stereotipa). Prikupljanjem navedenih intelektualnih osobitosti mladenaštva, različiti autori pokušali su izraziti značajne promjene u strukturi mišljenja mladih odraslih osoba, koje stvaraju – govoreći Piagetovom terminologijom – post-formalno mišljenje. Labouvie-Vief³⁷ ističe da prelaskom iz adolescencije u ranu/mladu odraslu dob, u strukturi mišljenja dolazi do prelaska s hipotetičkoga na pragmatično mišljenje tijekom kojega logika postaje sredstvom za rješavanje problema u stvarnom svijetu, a ne više sredstvo rasprava, sučeljavanja i generiranja idealističkih vizija života svojstvenih adolescenciji. Schaie³⁸ drži da se ciljevi čovjekove mentalne aktivnosti pomiču od stjecanja znanja u djetinjstvu i adolescenciji k prilagodbi kognitivnih vještina profesionalnim i obiteljskim situacijama koje imaju velike implikacije za postizanje dugoročnih ciljeva u ranoj odrasloj dobi. Perry³⁹ je istraživanjem studentske populacije ustanovio promjenu u mišljenju s početka na kraj studija koju je označio kao prijelaz s dualizma (u kojemu se informacije, vrijednosti i autoriteti dijele na točne i netočne, dobre i loše) na relativizam/pluralnost (odustajanje od apsolutne istine i prihvaćanje više istina vezanih za kontekst, usvajanje tolerantnosti i realističnosti).

2. 3. Moral, ličnost i emocije u adolescenciji u ranoj/mladoj odrasloj dobi

Uvidom u standardne udžbenike razvojne psihologije⁴⁰ može se reći da je dominantna teorija moralnoga razvoja teorija Lawrencea Kohlberga (1969), koja se izravno naslanja na Piagetovu teoriju kognitivnoga razvoja. Sukladno postavkama te teorije, adolescencija je razdoblje u kojemu se većina populacije nalazi na stadiju konvencionalnoga i početka post-konvencionalnoga morala. Adolescenti u stadiju konvencionalnoga morala vjeruju u društvena pravila i smatraju da je važno konformirati im se jer aktivno održavanje postojećega društvenog sustava osigurava pozitivne odnose i društveni napredak. Za razliku od toga adolescenti u stadiju post-konvencionalnoga morala nadrastaju neupit-

³⁷G. LABOUIE-VIEF, Intelligence and cognition, u: J. E. BIRREN, W. K. SCHAIE (ured.), *Handbook of the Psychology of Aging (2nd Edition)*, Van Nostrand Reinhold, New York, 1985.

³⁸K. W. SCHAIE, Toward a stage theory of adult cognitive development, u: *Aging and Human Development* 8 (1977.), str. 129.-138.

³⁹W. G. PERRY, *Forms of intellectual and ethical development in the college years*, Holt, Reinhart & Winston, New York, 1970.

⁴⁰Vidi: (1) D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo.*; (2) J. W. VANDER ZANDEN, *nav. djelo.* (3) J. W. SANTROCK, *nav. djelo.*; (4) L. E. BERK, *nav. djelo.*

nu potporu zakonu i pravilima svojega društva jer moral definiraju u terminima apstraktnih načela i vrijednosti primjenjivim na sve situacije i društva. Potrebno je naglasiti da opće razlike u moralnomu prosuđivanju muških i ženskih adolescenata nema, ali da su žene općenito više sklone moral poimati u terminima brige i odgovornosti, dok ga muškarci poimaju pretežno u terminima prava i pravde⁴¹. Također je važno reći da na moralni razvoj u adolescenciji, pored roditeljskoga odgoja i škole, imaju vršnjaci i kulturni milje u kojemu se odrasta. Značajnije promjene u strukturi osobina osobnosti tijekom adolescencije uglavnom nisu primijećene⁴², ali zato spomenuti razvoj metakognicije potiče nagli razvoj samopoimanja. Naime, još Erik H. Erikson⁴³ u svojoj psihosocijalnoj teoriji čovjekova razvoja smatra da je oblikovanje osobnog identiteta glavno postignuće adolescencije (koje se događa rješavanjem konflikta »identitet nasuprot zbunjenosti«), a samopoimanje je njegova temeljna psihološka sastavnica. Razvoj samopoimanja očituje se prvenstveno u povećanju atributa kod samopisa, ali i u sve boljem organiziranju različitih sastavnica samopoimanja (akademsko, socijalno, emocionalno, tjelesno). Pored toga, samopoštovanje, kao evaluacijska sastavnica samopoimanja, kod većine adolescenata jača, premda kod određenih profila osoba dolazi do oscilacija i pada samopoštovanja. Emocionalni aspekt adolescencije već je spomenut kod bioloških odrednica adolescencije, no na ovom mjestu može se reći da su čuvstva adolescenata često nestabilna, lako se induciraju i pod jakim su utjecajem okoline. Kao prepoznatljive emocije adolescencije, koje su iznimno važne mladima i stoga ih je nužno uvažavati, mogu se navesti one vezane uz bliska prijateljstva, idealizam, ali i uz opterećenost međuljudskim odnosima, osobnim izgledom, postignućem i visokim očekivanjima.

U ranoj/mladoj odrasloj dobi nema veće promjene u stupnju moralnoga razvoja te populacije u odnosu na adolescente: dio mladih odraslih osoba dominantno funkcionira na razini konvencionalnoga morala, a dio na razini postkonvencionalnoga morala (ovisno o postignutoj razini kognitivnoga razvoja). Slično kao i u adolescenciji, značajne promjene u strukturi osobina ličnosti nema, ali promjene u nekim temeljnim stavovima i ponašanjima ipak se ostva-

⁴¹ Usp. L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 391.

⁴² P. T. Jr. COSTA, R. R. McCRAE, Longitudinal stability of adult personality, u: R. HOGAN, J. JOHNSON, S. BRIGGS (ured.), *Handbook of Personality Psychology*, Academic Press, San Diego, 1997., str. 269.-290.

⁴³ Podatak preuzet iz: (1) D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo*.; (2) J. W. VANDER ZANDEN *nav. djelo*.; (3) J. W. SANTROCK, *nav. djelo*.; (4) L. E. BERK, *nav. djelo*.

ruju zbog životnih događaja i osobitosti rane odrasle dobi. Jedan je od događaja i rješavanje Eriksonova razvojnog konflikta »prisnost nasuprot osamljenosti« u kojemu se od mladih odraslih osoba zahtijeva da se prilikom ulaska u ozbiljnu vezu, ili brak, odreknu jednoga dijela tek stečene neovisnosti i redefiniiraju svoj identitet kako bi u njega uključili vrijednosti i interese druge osobe (ili više njih, ako se radi i o rođenju djeteta). Druga važna osobitost jesu osobe, skupine i ustanove relevantne za mladu osobu, s kojima ona temeljem slobodnoga izbora ulazi u intenzivne odnose i time stvara svoju životnu strukturu, koja sve više određuje njene vrijednosti, ciljeve i svakodnevna ponašanja. Konačno, na neke temeljne stavove, ponašanja pa čak i samopoimanje mladih odraslih osoba značajan utjecaj provode dobno povezana očekivanja važnih životnih događaja (prvo zapošljavanje, stupanje u brak, rješavanje stambenoga pitanja, rođenje prvoga djeteta) od strane pripadne kulture i društva, koja se u literaturi često nazivaju socijalnim satom⁴⁴. U usporedbi s adolescentima, emocije mladih odraslih osoba značajno su stabilnije, a prepoznatljive su po svojoj vezanosti uz doživljaje i sastavnice razvoja osobne karijere (izazov, samoaktualizacija, odnosi s kolegama, psihički pritisak zbog osobnih i okolinskih ograničenja profesionalnoga postignuća), kao i uz razvoj bliskih odnosa koji će obilježiti veći dio života (romantična ljubav, stvaranje obitelji, dugoročna prijateljstva i ponovno jačanje odnosa s roditeljima i rodbinom).

2. 4. Socijalni odnosi i specifični problemi adolescencije i rane/mlade odrasle dobi

Tri su kategorije socijalnih odnosa u adolescenciji koje se u razvojnoj literaturi najčešće razmatraju: odnosi s roditeljima (obilježeni procesima odvajanja), odnosi s vršnjacima (obilježeni visokim intenzitetom interakcije) i bliski odnosi vezani uz zaljubljenost, »hodanje« i spolnost. Dio specifičnosti tih odnosa već je djelomično izložen kod razmatranja bioloških i intelektualnih osobitosti adolescencije tako da se one u ovom odjeljku samo upotpunjavaju. Odnos adolescenta i roditelja prvenstveno je određen adolescentskom težnjom za autonomijom, koja redovito generira konflikte, ako roditelj ne prepozna u kojim je situacijama važno nadzirati i ograničavati adolescentske težnje, a u kojima je to kontraproduktivno jer ometa razvoj autonomije, samopoštovanja i identiteta. Svako neuspješno postavljanje izbalansiranoga odnosa roditelja i adolescen-

⁴⁴ Vidi u: (1) D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo*, str. 404.; (2) J. W. VANDER ZANDEN, *nav. djelo*, str. 419-420; (3) L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 449.

ta vodi svojevrsnom »bijegu vršnjacima« koji povećava distancu adolescenta i roditelja. Navedenim osjetljivim odnosima pridonosi i razvoj intelektualnih sposobnosti uslijed kojega adolescenti sve bolje prosuđuju ponašanja i propuste roditelja te započinju proces njihove de-idealizacije, ali pridonosi i razlika u poimanju odgovornosti i prava adolescenta. Odnosi s vršnjacima iznimno su važni za adolescenta jer oni čine milje u kojemu se adolescenti najbolje osjećaju. Vršnjačka prijateljstva u adolescenciji bitno su određena intimnošću (psihološka bliskost, povjerenje i uzajamno razumijevanje) i odanošću (neupitno zalaganje za prijatelja i nenapuštanje radi drugoga). Pored toga, vršnjačka prijateljstva dovede do sve veće vrijednosne sličnosti adolescenata, što je i osnova za vršnjački konformizam koji je iznimno jak u adolescenciji i očituje se u stilu odijevanja, stavovima prema umjetnosti te drugim ponašanjima – pozitivnim (šport, kultura, ekologija) i negativnim (pušenje, konzumiranje alkohola i droga, prerani i rizični ulasci u spolne odnose). Zaljubljenost i »hodanje« logična su posljedica adolescentske potrebe za vršnjačkom bliskošću i spolnoga sazrijevanja, a zbog povezanosti s početkom spolnih odnosa predstavljaju najzahtjevniju temu u radu s mladima. Zbog te zahtjevnosti ona se na ovom mjestu ne će dodatno elaborirati te će se samo spomenuti da postoji jak socijalni pritisak za što raniji ulazak u ovu kategoriju adolescentskih odnosa te da prerano stupanje u spolne odnose ima razvojno loše posljedice za pojedinca (primjerice, spolne bolesti, sterilnost i maloljetničke trudnoće). Pored problema vezanih uz prerano stupanje u spolne odnose, vjerojatno najveći psihološki problem adolescencije jest depresija koja je jednim dijelom posljedica spomenute tendencije negativnim emocijama adolescenata (uslijed hormonalnih promjena) i poljuljanoga samopoštovanja, a dijelom posljedica težih životnih događaja i loše socijalne potpore. Tragična posljedica depresije jest samoubojstvo, koje je učestalije kod muških adolescenata⁴⁵. Konačno, adolescencija je razdoblje u kojemu dio mlade, pretežito muške populacije počne naginjati delikvenciji, a tom vidu ponašanja posebice su skloni adolescenti koji žive u težim obiteljskim i socijalnim prilikama te koji su težega temperamenta i slabijega školskog postignuća.

U ranoj/mladoj odrasloj dobi obiteljski odnosi⁴⁶ čine također važnu sastavnicu socijalnih odnosa. Autonomija i odvajanje od roditelja u ovom raz-

⁴⁵ Vidi u: (1) L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 402; (2) D. KARLOVIĆ, R. GALE, V. THALLER, M. MARTINAC, K. KATINIĆ, A. MATOŠIĆ, Epidemiological Study of Suicide in Croatia (1993-2003) – Comparison of Mediterranean and Continental Areas, u: *Collegium Antropologicum* 29 (2005.) 2, str. 519.-525.

⁴⁶ Vidi u: (1) D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo*, str. 407.-421.; (2) L. E. BERK, *nav. djelo*, str. 456.-465.

doblju kulminira odlaskom mlade odrasle osobe od kuće, pri čemu dob odlaska varira ovisno o tomu je li odlazak povezan sa studijem (odlazak na studij u drugo mjesto obično dovodi do ranijeg odvajanja, dok studiranje u istom mjestu odgađa odlazak), ili sa stalnim radnim odnosom i stupanjem u brak (odlazak se događa kasnije), ili s nesređenim obiteljskim odnosima (potiču raniji odlazak, ali često završavaju povratkom). Vrijeme odlaska ovisi i o ekonomskim prilika-
ma u zemlji (povoljnije prilike za zapošljavanje i zaradu omogućavaju mladima da prije braka žive samostalno te ranije odlaze od roditelja). Druga vrsta obiteljskih odnosa u ranoj odrasloj dobi proizlazi iz stvaranja vlastite obitelji prvenstveno putem braka. U novije vrijeme takvi se odnosi sklapaju sve kasnije, često im prethodi kohabitacija, ali i dalje započinju s nerealnim očekivanjima i mitovima o braku. Zadovoljstvo brakom obično je više kod muškaraca, ali uvelike ovisi o vrijednosnoj usklađenosti partnera, prethodnom dobrom međusobnom poznavanju, kompatibilnim osobinama ličnosti, sličnom socijalnom porijeklu i odnosima sa širom obitelji, stupnju egzistencijalne sigurnosti, uravnoteženosti bračnih uloga/obveza te drugim odrednicama zajedničkoga života. Treća vrsta obiteljskih odnosa svojstvenih mladoj odrasloj dobi jest roditeljstvo, koje radikalno mijenja život mlade odrasle osobe u pogledu poimanja odgovornosti, prioriteta životnih ciljeva, životnih navika i socijalnih odnosa. Pored obiteljskih odnosa svojstvenih mladoj odrasloj dobi (ili prije većine njih) prisutni su i već spomenuti odnosi romantične ljubavi koji se većinom ostvaruju s osobom koja kasnije postaje životnim partnerom, ali ne nužno jer je odabir životnoga partnera najčešće složen životni »zadatak« koji često ne uspijeva iz prvoga pokušaja te su provedena brojna istraživanja o čimbenicima koji određuju taj proces (razvijene su i teorije poput evolucijske i teorije socijalnoga učenja). Rana odrasla dob i dalje njeguje prijateljstvo kao važan socijalni odnos, koji pored povjerenja, prisnosti i odanosti, sve više naglašava i sličnost među prijateljima (u pogledu vrijednosti, navika, profesionalnih i drugih interesa, socijalnoga statusa, dobi). Prijateljstva u ovoj dobi obično postaju rjeđa, različitih su sadržaja za osobe muškoga i ženskoga spola i češće se uspostavljaju/održavaju među osobama istoga spola. Kao najčešći problemi rane odrasle dobi u suvremenom društvu spominju se osamljenost, samački život i neuspjela kohabitacija te, sve češće, rastava braka sa svim njenim posljedicama⁴⁷. Preostali dio problema veže se uz neuspjeli razvoj profesionalne karijere, bilo da se radi o visokom obrazovanju ili poslu.

⁴⁷ Vidi u: (1) D. E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo*, str. 411.-415.; (2) J. W. SANTROCK, *nav. djelo*, str. 442.-443. i 451.-452.

3. Rad s mladima i organiziranje njihova društvenog djelovanja u okviru Crkve

Sagledavanje osobitosti i izazova adolescencije i onog dijela mlade odrasle dobi koji se može pripisati mladenaštvu ukazuje da su mladi populacija koja kroz više dimenzija svoje osobnosti i relevantne okoline prolazi kroz intenzivne promjene, pri čemu na velik dio promjena ne može puno utjecati, a s nekima se ni ne zna samostalno uspješno nositi. Kada se uzme u obzir da u tim promjenama mladi trebaju učiniti nekoliko važnih životnih izbora, onda postaje razvidno zašto Erikson⁴⁸ adolescenciju i rano/mlado odraslo doba obilježava rješavanjem dviju kriza: »zbunjenost nasuprot identitetu« i »prisnost nasuprot osamljenosti«. Rad s mladima trebao bi uvažavati sve navedene osobitosti adolescencije i početnoga razdoblja mlade odrasle dobi (u razvojno-psihološkom smislu tih razdoblja) te im pomoći u uspješnom rješavanju ovih dviju životnih kriza. Operacionalizacija toga nastojanja većim dijelom čini konkretan odgovor na pitanje »Što je uspješan rad s mladima?«

Opće određenje uspješnoga rada s mladima trebalo bi sadržavati djelatnosti koje razvijaju kvalitete mladih (fizičke/zdravstvene, intelektualne, moralne, socijalne, radne, umjetničke i osobnost u užem smislu), pomažu mladoj osobi da se integrira u zajednicu (obitelj, prijatelje, profesionalno okruženje, svjetonazornu zajednicu, državu) i smanjuju rizična, ili društveno neprihvatljiva ponašanja (svi oblici ovisnosti, nasilja, kriminala i nastranosti). Dodatno, uspješan rad s mladima u Crkvi, pored svega navedenog, trebao bi mladu osobu poticati da prepozna, prihvati i ostvaruje svoje poslanje kao vjernik.

Da bi se u određenoj sredini uspješan rad s mladima mogao ostvariti u nekoj mjeri, nužno je do određene razine zadovoljiti niz pretpostavki. Pored općega poznavanja specifičnosti i potencijala populacije mladih (koje je djelomično prikazano u prethodnom tekstu), potrebno je bar donekle upoznati se s tim osobinama kod konkretne skupine s kojom se radi (kroz neformalna druženja, suradnju na određenim projektima, informiranjem kod postojećih ustanova i zajednica u koje su mladi integrirani, a u određenim segmentima i primjenom upitnika). Pored toga, potrebno je upoznati se s trenutnim i dugoročnim potrebama, i interesima skupine mladih (neformalnim putem, ili formalnim – intervjuima, primjenom upitnika, analizom dosadašnjih aktivnosti mladih). Važan segment uspješnoga rada s mladima jesu kompetentni, predani i autentični animatori za

⁴⁸ Vidi u: (1) PAPALIA, E. PAPALIA, S. WENDKOS OLDS, *nav. djelo.*; (2) J. W. VANDER ZANDEN, *nav. djelo.*; (3) J. W. SANTROCK, *nav. djelo.*; (4) L. E. BERK, *nav. djelo.*

mlade, ili voditelji projekata s mladima, na čije su kompetencije postavljeni različiti zahtjevi, ovisno o tomu koji su ciljevi i koji je organizacijski oblik rada s mladima. Pri tomu se kao najčešći organizacijski oblici rada s mladima mogu izdvojiti: individualno – mentorski, neformalne skupine u vidu pravno neregistriranih društava i zajednica, klubovi mladih, rad u odgojno-obrazovnim ustanovama te udruge građana. Važnu odrednicu uspješnoga rada s mladima, koja također ovisi o ciljevima i organizacijskom obliku rada, čine materijalne i pravne pretpostavke (prostor, infrastruktura, sredstva za rad, civilna, ili crkvena registracija s pripadnom službenom dokumentacijom i identitetom). Konačno, rad s mladima može biti uspješan na širem planu samo ako se pripadne djelatnosti i postignuti rezultati izlažu u javnosti, kako zbog javnoga priznanja uloženom trudu, promocije ciljeva rada i poticanju drugih mladih osoba na slične djelatnosti, tako i zbog mogućnosti dobivanja konstruktivne kritike od strane sredine u kojoj se djeluje.

Dosadašnje iskustvo autora ovoga teksta u radu s mladima unutar Crkve pokazalo je da taj rad može biti uspješan ako, pored barem djelomičnoga zadovoljavanja prethodno navedenih pretpostavki, planirane djelatnosti imaju barem djelomičnu potporu klera, usklađene su s naukom Crkve i vezane uz kršćansku duhovnost. Pri tomu jedna velika prednost u radu s mladima unutar Crkve proizlazi upravo iz zajedničke duhovnosti mladih: ta duhovnost intenzivno podupire prirodni idealizam mladih osoba i ujedno čini jamstvo vrijednosne homogenosti, što dovodi do prilično lakog odabira i provođenja djelatnosti, a posebice mobiliziranja visokoga stupnja volonterstva tijekom relativno dugih razdoblja. No, ta prednost nije jedina osobitost u radu s mladima unutar Crkve i na ovom mjestu moguće je sažeti barem još četiri korisna iskustva koja su posebno važna za društveno angažirano djelovanje mladih.

Prvo je iskustvo da kršćanstvo može biti plodna vrijednosna platforma za suvremeni rad s mladima (čak i kad oni nisu članovi Crkve), premda se ono u suvremenoj javnosti u određenom broju situacija (posebice onima vezanim za pristup odgoju i vrijednotama važnim za mlade) prikazuje pretjerano konzervativnim i nazadnim, bez posebne empirijski utemeljene argumentacije i razmatranja implikacija na održivost društva. Pored spomenute vezanosti uz prirodni idealizam mladih, argumenti ovoga iskustva jesu činjenice da kršćanstvo: (1) »dopušta«⁴⁹ bavljenje svim sadržajima i u svim organizacijskim oblicima koji

⁴⁹ Temeljem dosadašnjeg poznavanja učenja Crkve autor članka usuđuje se ustvrditi da ne postoje kanonski, a posebice ne teološko-pastoralni razlozi zbog kojih se s mladima unutar Crkve ne bi radilo u organizacijskom okviru građanskih udruga te na projektima koji se s mladima provode i u civilnomu društvu, a ulaze u navedeno određenje uspješnoga rada s mladima.

su prisutni u suvremenom (i društveno prihvatljivom) civilnom radu s mladima; (2) ni na koji način ne sputava razvoj kvaliteta mladih i pri tomu stalno ukazuje na posljedice pojedinačnih postupaka na održivost zajednice; (3) strogo uvažava dostojanstvo svake ljudske osobe i dovoljno je tolerantno za različita mišljenja i stavove.

Drugo iskustvo je da u organiziranju vlastitih djelatnosti, a posebice u društveno-usmjerenom angažmanu, kod većine mladih uglavnom nedostaje osobne inicijative. Mogući razlog tomu je sve izraženiji potrošački mentalitet cijeloga društva koji mladoga čovjeka navikava da je izvan svojega profesionalnog miljea on prvenstveno korisnik usluga i dobara, korisnik kojega svi pokušavaju marketinški pridobiti. Zbog takve tendencije mladi sebe u svim izvan-profesionalnim djelatnostima – a jedna od njih je i društveno angažirano djelovanje - dominantno percipiraju kao objekte nečije aktivnosti, a ne kao aktivne subjekte zajedničke aktivnosti na opće dobro.

Treće iskustvo u crkvenom radu s mladima jest da je za njegov uspjeh ključna uloga duhovnika koji djeluje u dotičnoj sredini i spreman je kršćanski idealizam promicati na autentičan, izazovan, pa čak i provokativan način. Naime, na taj način kršćanstvo mladima postaje životno relevantno, društveno aktualno i motivirajuće za djelovanje te ih uspijeva privući u većem broju – što je preduvjet značajnijih projekata s mladima, posebice onih koji su usmjereni prema društvu kao cjelini.

Četvrto je iskustvo da je za uspješan rad s mladima unutar Crkve, a posebice za društvenu potporu i priznanje toga rada potrebno poznavati zakone koji reguliraju rad s mladima i njihov utjecaj na život lokalne zajednice, državne i županijske programe za mlade te sudjelovati u javnim raspravama o mladima, ali i u državnim te lokalnim tijelima koji određuju društveni život mladih. Naime, jedino na taj način mladi kršćani, koji čine većinu populacije mladih u Hrvatskoj, kao organizirana vrijednosna skupina mogu biti integrirani u društveni sustav skrbi za mlade te svojim radom i vrijednostima obogatiti hrvatsko društvo i doprinosti njegovu razvoju.

Pored četiri navedena iskustva, relativno novo iskustvo suvremenoga rada s mladima unutar građanskih udruga katoličkoga svjetonazora pruža niz pragmatičnih spoznaja u organiziranju i vođenju udruga te njihovu društvenom angažmanu⁵⁰. Te spoznaje ukazuju na dodatne specifičnosti suvremenoga cr-

⁵⁰M. S. ŽEBEC, Kako osnovati i ustrojiti rad jedne katoličke udruge: Iskustveni prikaz, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 9 (2005.), str. 703.-708.

kvenog rada s mladima i zajedno s prethodno navedenim iskustvima, pored mogućega doprinosa nekim vidovima pastoralne teologije, predstavljaju određeni doprinos sociologiji i psihologiji religije.

4. Društveni okviri i moguća perspektiva organiziranoga rada s mladima unutar Crkve

Društveno odgovorno bavljenje mladima podrazumijeva poznavanje zakona i državnih dokumenata relevantnih za populaciju mladih (poput Zakona o savjetima mladih, Zakona o volonterstvu, Nacionalnoga programa djelovanja mlade, ali i drugih), kao i poznavanje ciljeva, ustroja i rada državnih i lokalnih službi koje su zadužene za mlade. Pored društvene odgovornosti, poznavanje spomenutih sadržaja omogućuje da društveni subjekt, koji se bavi mladima, to čini u formi usklađenoj s postojećim društvenim normama, ali i da utječe na te norme ako one nisu dovoljno sveobuhvatne i prihvatljive svim članovima populacije mladih. Time se ujedno pomaže hrvatskom društvu da iz svoje skrbi za mlade ne isključuje ni jednu vrijednosnu, ili drugu društvenu skupinu mladih (i samim time nije diskriminatorno), te da se u tom pogledu razvija skladno i sa što manje nerazumijevanja i tenzija. U tom smislu i Crkva je pozvana da se upozna s navedenim sadržajima te da se djelatno uključi u javne rasprave u kojima se ti sadržaji oblikuju, što je izravno i navedeno u uvodnomu dijelu Nacionalnog programa djelovanja za mlade iz 2003. godine (koje je u trenutku pisanja ovoga teksta najvažniji državni dokument o skrbi za mlade) sljedećim riječima: »Pozivaju se i sve jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, sva udruženja građana i ostali činitelji društvene zajednice, poput vjerskih zajednica i političkih stranaka, te sveučilišnih i znanstvenih institucija, da međusobnim poticanjem i zajedničkim djelovanjem doprinesu postizanju zajedničkih ciljeva za dobrobit mladih.«⁵¹ U cilju posvješćivanja navedenoga poziva i društvene odgovornosti Crkve u radu s mladima opravdano je postaviti sljedeća pitanja: koliko je Katolička crkva, a posebice njen klerikalni dio, upoznata s navedenim zakonima, državnim dokumentima, tijelima i službama; želi li se Katolička crkva (koja, prema službenim statistikama o vjerskoj pripadnosti stanovnika, u Republici Hrvatskoj obuhvaća otprilike 75% mladih) uključiti u oblikovanje državne politike prema mladima; zna li Katolička crkva u Hrvatskoj da u povjerenstvu za izradu Nacionalnoga programa djelovanja za

⁵¹ Usp. A. DULČIĆ (ured.), *nav. djelo*, str. 11.

mlade iz 2003. godine (koje predviđa 6 predstavnika mladih) nije sudjelovao ni jedan predstavnik udruga, zajednica ili pokreta mladih katoličke vrijednosne orijentacije, kao i da se u današnjem Savjetu za mlade Vlade Republike Hrvatske ne nalazi nijedan predstavnik udruga, pokreta i zajednica mladih katoličkog svjetonazora? Pasivnost u upoznavanju i praćenju te sama distanciranost od društvenih okvira rada s mladima ne će pomoći Crkvi (laicima i klericima) u uspješnom bavljenju mladima, naprotiv, propustit će se prilika u obogaćivanju toga rada, ali i cijeloga društva vrjednotama koje jamče održivost i stvarnu brigu za čovjeka. Pored poznavanja relevantnih zakona i državnih dokumenata, tijela i službi, za odgovoran i uspješan organizirani rad s mladima potrebno je usvojiti još neke sastavnice društvenih okvira suvremenoga javnog djelovanja, no na ovom mjestu spomenut će se samo dvije. Jedna je pribavljanje sredstava za organizirani rad s mladima putem javnih natječaja raspisanih od strane nadležnoga ministarstva, lokalne samouprave, zaklada i tvrtki, bez kojih je prilično teško osigurati kvalitetne sadržaje za mlade, koji su dugoročno održivi i mogu proizvesti širi utjecaj u toj populaciji. Drugu sastavnicu čini suvremena javna komunikacija koja je preduvjet društvene potpore organiziranom radu s mladima, ali i jamstvo njegove prepoznatljivosti, transparentnosti, te (najvjerojatnije) konstruktivne kritike od strane sredine u kojoj se djeluje.

5. Kakva je perspektiva organiziranoga rada s mladima unutar Crkve?

Odgovor na ovo pitanje može biti vrlo pozitivan ako se u tom radu krene od empirijskih spoznaja o suvremenoj populaciji mladih, uvažava društvene norme i suvremene oblike rada s mladima te zadrži temeljna oslonjenost na kršćanski idealizam i socijalni nauk Crkve. Kao moguće smjernice za ostvarenje pozitivne perspektive organiziranoga rada s mladima i općega doprinosa Crkve dobrobiti mladih u Hrvatskoj, iz cjelokupnoga prethodnog teksta logično je izvesti niz prijedloga. Zbog poticanja razvojno primjerenoga preuzimanja odgovornosti za svoj život i djelatnoga uključivanja u opći razvoj svoje zajednice potrebno je zagovarati gornju granicu mladosti najviše na 24. godini života. Potrebno je sudjelovati u poboljšanju obrazovne strukture mladih putem stvaranja kvalitetnih obrazovnih ustanova i razvijanja postojećih, kao i razvijanjem održivoga sustava stipendiranja. Važno je iskoristiti crkvene resurse za razvoj modaliteta samoodrživoga zapošljavanja mladih, kako unutar Crkve kao

ustanove (vrtići, đачki domovi, domovi za nezbrinutu djecu, starački domovi, osnovne, srednje i visoke škole, bolnice, mediji, karitasovi projekti zapošljavanja i kreditiranja poduzetništva), tako i unutar Crkve kao zajednice vjernika (primjerice, ekonomija zajedništva Pokreta fokolara - Djelo Marijino). Moguće je i iskoristiti crkvene resurse za rješavanje stambenoga pitanja mladih u vidu različitih modaliteta socijalne stanogradnje. Iznimno je važno organizirati disciplinarnu i interdisciplinarnu znanstvenu i stručnu skupove o mladima, kao i javne rasprave o državnoj politici prema mladima. Dodatno je potrebno poticati i podržavati znanstvena i stručna istraživanja o mladima u Hrvatskoj, te specifično o mladima u okviru Crkve. Nužno je razvijati materijalne i pravne pretpostavke za organizirani rad s mladima unutar Crkve, kao i kulturu izlaganja postignutih rezultata u javnosti. Dugoročno je korisno sustavno i neprekidno raditi na izobrazbi i razvoju vještina animatora i voditelja projekata s mladima. Konačno, zbog društvene odgovornosti i plodnoga rada s mladima važno je sustavno informirati sve subjekte u Crkvi koji se njima bave o zakonima, državnim dokumentima, tijelima i službama relevantnim za mlade, kao i o drugim društvenim okvirima organiziranoga rada s mladima.

Zaključno, prethodno navedeni podatci ukazuju da je svijet mladih prilično turbulentan i zahtijevan (kako za mlade, tako i za one koji se njima bave) te, premda njegova postojeća slika s trendovima nije pretjerano obećavajuća, postoje načini da ona takvom postane. To podrazumijeva sustavno upoznavanje relevantnih dimenzija svijeta mladih i društvenih okvira rada s njegovim subjektima, dugoročno ulaganje u razvoj kvaliteta tih subjekata, ali i korištenje svih resursa kojima se tim subjektima može pružiti potpora u osposobljavanju za daljnji život. Katolička je crkva u Hrvatskoj, na razini institucije i pojedinaca, veći dio navedenih pretpostavki od samoga početka svoje prisutnosti na ovim prostorima podupirala i razvijala (posebice obrazovanje mladih), a danas ne postoje veći objektivni razlozi da to ne čini i dalje, dakako, s uvažavanjem suvremenih okolnosti i ovladavanjem suvremenim mehanizmima rada s mladima.

THE WORLD OF YOUNG PEOPLE: A CHALLENGE TO THE CHURCH AND THE SOCIETY

*Mislav Stjepan Žebec**

Summary

The article analyses the legal, demographic and psychological determination of the Croatian youth, aiming at a precise acquaintance with the target population and the identification of the upper age limit of a young person. From the legal point of view the age limit of a young person is not determined unilaterally and increases chronologically. A concise demographic analysis points towards the unfavorable current situation and trends among the young population defined as the age between 15 and 29. The developmental and psychological theories and insights do not recognize the young population as such whereas they make a distinction between adolescents and young adults. In a striving to examine and consider all the relevant factors and requirements of working with youth, the author endeavors to give a brief presentation of the most significant characteristics of the adolescent and young/early adult age, based on the insights of the standard developmental and psychological literature: biological/physical, intellectual, moral, emotional, social and the individual in the narrow sense. By taking into account the components determining young people and the unique characteristics of their development, the author strives to define the successful work with young people, mentioning its preconditions and indicating specific experiences related to the work with young people carried out within the Church nowadays (universal appropriateness of Christian values for working with young people, insufficient personal initiative of young people in socially oriented engagements, the significant role of spiritual directors, who work with youth, the importance of awareness about the official social frameworks of working with young people). Finally, the author analyses the significance of

* Institute of Social Sciences Ivo Pilar

thorough understanding of the official social frameworks of dealing with young people as means of taking care of this population within the Church. The author suggests the exact guidelines for the development of these activities and for the improvement of the overall perspective of young people in the society, relying upon the possibilities offered by the Church.

Key words: *legal and psychological determination of the youth, demographic view of the Croatian youth, developmental psychology, adolescence, young/early adult age, experience of working with young people, Church.*